

T. G. Masaryk in njegova narodnostna filozofija

MILAN LIKIČ

Naj se vprašam že takoj na začetku; kaj je narodnostna filozofija oziroma, kaj si je pod tem pojmom predstavljal Masaryk?

Takoj na začetku se lahko vprašamo, kaj je Masaryku pomenil pojem narodnostne filozofije. (T. G. Masaryk se je tudi sicer veliko ukvarjal z vprašanjem naroda. Podobno kot on, se je s tem vprašanjem veliko ukvarjal tudi Rostohar. Poudariti velja, da je Masaryk tudi vprašanje samomora povezoval z vprašanjem naroda: eden od dejavnikov, ki po njegovem mnenju vpliva na izraženost samomora, je tudi t.i. nacionalni karakter.)

Ta veliki češki znanstvenik, filozof in politik je menil, da je narodnostna filozofija znanost o življenjskem in svetovnem nazoru človeka.

Že v času, v katerem je živel, je ugotovil, da poleg številnih integracijskih procesov, ki potekajo med različnimi narodi, vseeno obstaja neka želja po samobitnosti, neodvisnosti. To naj bi veljalo tako za velike kot za majhne narode. Pri majhnih narodih naj bi bila ta težnja še močnejše izražena. (Poglejmo le naš primer oziroma skepsa, ki je vseskozi prisotna pri našem vključevanju v evropske in širše integracije.)

In vendar, že takrat je T. G. Masaryk pravilno trdil: narod, naj si bo velik ali majhen, se lahko razvijala le v sodelovanju z drugimi narodi, v socialni izmenjavi različnih vrednot.

Bil je prepričan, da je včasih različne evropske narode povezoval močen faktor: krščanska religija. (Tudi sicer je bil Masaryk veren kristjan, institucionalno protestantsko orientiran. Še točneje: pri njem je šlo za obujanje husitske tradicije in ne gre pozabiti, da se je Jan Hus pojavil skoraj 100 let pred Lutrom.)

Krščansko religijo so narodi sprejeli v svoji "mladosti", prvič pa so svojo individualnost pokazali v času reformacije in renesanse. Tako je npr. Hus poudarjal svoje čestvo, Luther nemštvo, pa tudi Trubar govori o bogoslužju v narodnem jeziku. Renesanci individualizem se pokaže v vsakem narodu (*quidquid summa ac proprium*).

Ko latinščina kot skupni jezik pade, jo nadomesti narodni jezik. Prebuja se lastna kultura in literatura. Narodnostna filozofija naj bi po Masaryku imela nalogo spoznati, kaj je v narodu narodovega, njegovega ter mu v tem pokazati pot in cilj življenja.

Narodnostna filozofija je del praktične filozofije, ki se v praksi izvaja kot politika. Zato Masaryk zahteva od politikov, da niso diletanti, od učenjakov pa, da se ukvarjajo tudi s praktičnimi vprašanji.

Srednjeveški človek po njegovem mnenju ni poznal narodnosti; njegov jezik je bil univerzalen: to je bila srednjeveška latinščina. Univerzalna so bila tudi vprašanja, ki jih je želel rešiti (pojem univerzalizma).

V renesansi in reformaciji se pojavi osebni in narodni individualizem, ki kmalu izgine. Vera postane pomembnejša od naroda.

Narodnostni problem se nato pojavi kasneje. Takrat, ko temu ali onemu narodu grozi poguba. Lep primer za to je Nemčija pod Napoleonovim škornjem. Takrat se pri Nemcih zbudi narodna samozavest. Kasneje pripelje do združitve. (Kljub temu je morda nerazčiščen podatek, da je bila Nemčija združena skupaj manj kot 80 let.)

Boj za obstanek je po njegovem mnenju nekaj instinktivnega, čustvenega, ko pa je samostojnost dosežena, mora čustva zamenjati razum.

Masarykova misel je za Čehe pomembna, ker podaja rešitev narodnega problema. Zavedal se je, da je razvoj nekega naroda nemogoč brez upoštevanja zunanjih vplivov. Pri tem pa se je včasih težko odločiti, kaj sprejeti in kaj zavrniti, težko je določiti natančno mejo med odprtostjo v svet in ksenofobijo.

Najpomembnejšo vlogo pri razvoju vsakega naroda ima kultura oziroma kulturni razvoj.

Masarykova narodnostna filozofija se je lahko razvila šele takrat, ko so evropski narodi vstopili v moderno dobo. Ta njegov "nauk" pa je pomemben tudi za nas. Loteva se namreč problemov majhnih narodov.

Masaryk se je že od vsega začetka ukvarjal z narodnostnim vprašanjem, vero in kulturo. Že 1876 izide njegova razprava "Platon kot rodoljub". Grškega filozofa brani pred napadi prof. Niebuha. Ta namreč v Platonu vidi le odpadnika in brezdomca.

Leto dni kasneje izide v Šemberovem almanahu naslednja Masarykova študija: "O napredku, razvoju in prosveti". Konča se z naslednjim odstavkom:

"Če se želimo torej v resnici izpopolnjevati in napredovati, se ne smemo izogibati dela, s katerim se napredek lahko doseže. Delati moramo to, kar je tudi v resnici dobro. In pravi cilj lahko najde le znanost."

Masaryk je opozoril, da je pri vsej naglici, ki je spremljala češki kulturni preporod, češka kultura sprejela tudi mnogo tujega. To se je najbolj kazalo na literarnem področju pa tudi pri političnih strankah.

Kmalu proglasi politiko za vedo, oziroma za to, "čemur se pravi politično filozofirati".

V začetku 80. let 19. st. se začne ukvarjati tudi z versko skepsjo, pojavom samomora in verskim vprašanjem nasploh.

Leta 1883 pa se prične njegov znameniti "rokopisni boj". Šlo je za vprašanje avtentičnosti staročeških rokopisov. Skoraj vsi znanstveniki so namreč dvomili v pristnost kraljedvorskega in zelenodvorskega rokopisa. Toda češko ljudstvo je podpiralo tezo o njihovi pristnosti. Rokopisi so namreč vplivali na narodno samozavest. Pričali so o staročeški kulturi in državnosti.

Masaryk je menil, da so bili ti ponaredek nekoč morda res potrebni, vendar pa je resnica pomembnejša. Treba si je torej priznati, da gre za falsifikate, pa če je to še tako boleče za narodni ponos.

Seveda je v rodoljubnem taboru takoj nastal "vik in krik". Masaryka so obsodili izdaje nacionalnih interesov. Vendar to ni spremenilo njegovega mišljenja: "Voditi nas mora resnica in ne lažni maliki."

Namesto izmišljene staročeške zgodovine je Masaryk ljudem predstavil resnično češko zgodovino: Jana Husa in tabore, Češke brate, Jana Žižka, Komenskega...

V nekaj svojih delih je Masaryk skušal pojasniti aktualne probleme naroda. Poleg tega je o tem tudi precej predaval na različnih univerzah.